

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Педагогічний факультет
Кафедра спеціальної освіти

**Формування естетичних інтересів дітей із затримкою психічного
розвитку**

Кваліфікаційна робота (проект)
На здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Виконала: здобувачка другого
(магістерського) рівня вищої освіти
09-213-М групи

Спеціальності 016 Спеціальна освіта
Освітньо-професійної (наукової)

Програми Спеціальна освіта

Макарова Надія Сергіївна

Керівник: к.філ.н., доцентка .,Валуєва І.В.

Консультант: к.пед.н.. доцентка Меліхова
В.В.,

Рецензент: к. пед. н., професорка

Примакова В.В.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1	6
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ІЗ ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ	6
1.1. Сутність естетичного виховання у контексті сучасної наукової парадигми	6
1.2. Психолого-педагогічна характеристика дітей із затримкою психічного розвитку.....	13
1.3. Особливості естетичного виховання дітей із затримкою психічного розвитку.....	16
РОЗДІЛ 2	21
ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ДІАГНОСТИКА РІВНЯ ЕСТЕТИЧНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ІЗ ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ	21
2.1. Дослідження рівня естетичної культури дітей із затримкою психічного розвитку та результати дослідження.....	21
2.2. Застосування методичних рекомендації щодо підвищення естетичного рівня дітей із затримкою психічного розвитку після експерименту	29
ВИСНОВКИ.....	48
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	50

ВСТУП

Актуальність теми полягає в тому, що естетичне сприйняття особистості є важливою частиною складової освітньої програми організації, яка включає освіту і виховання всебічної особистості. Воно включає в себе вміння знаходити, сприймати та адекватно оцінювати красу, що знаходиться у повсякденному житті, природі, мистецтві. А також самостійно створювати естетичні цінності для оточуючих. Одним із завдань естетичного сприйняття – прищепити естетичне ставлення до навколишнього світу. Це необхідно для того, щоб людина могла гармонійно розвиватися, і вдосконалюватися як особистість, а також для розвитку естетичного смаку та творчих здібностей.

Значимість естетичного розвитку становлення особистісних якостей дитини із затримкою психічного розвитку дуже велика. Саме в процесі музичних, художньо-ритмічних занять та занять з образотворчого мистецтва дитина може виявляти ті індивідуальні можливості, які не знаходять свого вираження під час інших занять у межах корекційно-розвивального навчання. Образність виразних засобів на заняттях естетичного циклу дозволяють створювати умови для регуляції дитячої поведінки та спілкування, сприяють накопиченню у дітей власного досвіду успіхів та досягнень.

Естетичне виховання передбачає формування знань, умінь, навичок, почуттів, інтересів, потреб, оцінок та смаків, що реалізуються в естетичній діяльності дошкільника із затримкою психічного розвитку. Формування естетичних почуттів та уявлень, прилучення до прекрасного здійснюється за певною системою, у різноманітних видах діяльності, при сприйнятті навколишньої реальності та творів мистецтва. Створення запасу естетичних знань, збагачення художнього досвіду – найважливіше завдання естетичного виховання та вирішення найбільш успішно у безпосередньому контакті дитини із затримкою психічного розвитку з естетичними явищами у природі та житті.

Над проблемою формування естетичних інтересів дітей із затримкою психічного розвитку працювали такі дослідники, як М. Гончаренко, Н. Квітка, Р. Коззуол, З. Лютфійя, Е. Новіцкі, В. Олешкевич, Т. Ляшенко, Р. Фріз, та ін.

Естетичне сприйняття не дано людині від народження, воно формується під впливом правильного керівництва. Успіх цієї роботи залежатиме від правильно підібраних педагогом найефективніших методів і засобів. Успішний розвиток естетичного сприйняття, творчих здібностей, пізнання естетичного у мистецтві та дійсності багато в чому обумовлюється тим, наскільки діти із затримкою психічного розвитку у процесі навчальної діяльності вчать свідомо використовувати виразні засоби різних видів мистецтва як під час розмов про твори художників, так і під час практичної роботи. Тому розуміння актуальності зазначеного напрямку в корекційній роботі з учнями з затримкою психічного розвитку і обумовила вибір теми нашого дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами: кваліфікаційна робота виконана в межах науково-дослідної теми кафедри спеціальної освіти «Зміст і технології навчання в системі спеціальної освіти та інклюзивному освітньому середовищі» (номер державної реєстрації 0119U101727 від 07.05.2019 року).

Мета дипломної роботи – визначити та експериментально перевірити напрями формування естетичних інтересів дітей із затримкою психічного розвитку.

Виходячи з поставленої мети передбачається вирішити наступні завдання:

1. Розкрити сутність естетичного виховання у контексті сучасної наукової парадигми.
2. Надати психолого-педагогічну характеристику дітей із затримкою психічного розвитку.

3. Визначити напрями естетичного виховання дітей із затримкою психічного розвитку.
4. Вивчити початковий рівень естетичної культури дітей із затримкою психічного розвитку та проаналізувати ефективність розробленого підходу на основі результатів контрольного етапу дослідження.
5. Застосування методичних рекомендації щодо підвищення естетичного рівня дітей із затримкою психічного розвитку після експерименту

Об'єкт дипломної роботи – естетичне виховання учнів із затримкою психічного розвитку.

Предмет: напрями формування естетичних інтересів у молодших школярів із затримкою психічного розвитку.

Науково-практична новизна полягає у науковому обґрунтованні напрямів формування сприймання естетики у молодших школярів із ЗПР та розроблені діагностичної моделі вивчення особливостей сприймання мистецтва у молодших школярів із ЗПР.

Практичне значення роботи полягає у тому, що матеріали дослідження можна використовувати при проведенні лекцій, спецкурсів та написанні рефератів, а також в практичній діяльності вчителів та вихователів.

Методи дослідження: теоретичний аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури, описовий метод, вивчення та узагальнення передового досвіду педагогів у галузі занять з дітьми із ЗПР, інтерпретація, експеримент, спостереження, узагальнення, порівняння.

Апробація дослідження: розглянута на засіданні кафедри спеціальної освіти, подана до збірки студентських робіт «Магістерські студії».

Структура дипломної роботи. Дипломна робота складається зі вступу, двох розділів, загальних висновків, списку використаної літератури.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ІЗ ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ

1.1. Сутність естетичного виховання у контексті сучасної наукової парадигми

На сучасному етапі існує безліч різних підходів до визначення поняття «естетичне виховання». Естетичне виховання є лише певною стороною всіх інших форм виховної діяльності. Головною метою естетичного виховання є: виховувати, розвивати такі якості та здібності, які дозволять людині не лише досягти успіху в будь-якій діяльності, а й стати творцем естетичних цінностей, розвивати вміння насолоджуватися ними та красою навколишньої дійсності. У процесі виховання красою і через красу формується не тільки естетико-ціннісна орієнтація особистості, а й розвивається здатність до творчості, до створення естетичних цінностей у сфері трудової діяльності, у побуті, у вчинках та поведінці та, звичайно, у мистецтві.

Розвинене почуття прекрасного досягло високого ступеня розвитку, вміння відрізнити гарне від потворного багато в чому визначає поведінку людини і в школі, і на роботі, і під час відпочинку, і в сім'ї. естетичне виховання сприймається як розвиток і поліпшення у людині здатність до правильного розуміння, оцінки та створення прекрасного у житті й мистецтві, активну участь у творчості, творення за законами краси. У всіх випадках йдеться про те, що естетичне виховання має розвивати та вдосконалювати в людині вміння відчувати прекрасне в мистецтві та в житті, точно розуміти та оцінювати його [11, с. 43].

Естетичне виховання не є самостійною формою виховання, тому що у нього немає свого особливого предмета, адже естетичні цінності не утворюють якоїсь локальної предметної сфери, але виникають у ході освоєння людиною всього чуттєвого світа, що сприймається. Разом з тим

жодна форма виховної діяльності не є повноцінною, не досягає великого результату, якщо вона не включає компонент естетичного виховання. У результаті розвитку світової естетичної думки явно виявляються прямі контакти естетичного виховання з педагогікою [5, с. с.12]. Естетична культура – є основною частиною духовної культури людини, що характеризує здатність людини до набуття нею естетичних знань у процесі сприйняття, правильного розуміння прекрасного, дивовижного в мистецтві та дійсності, прагнення та вміння будувати своє життя за законами краси [9, с. 20].

Виховання як педагогічне поняття включає три істотних ознаки [8, с. 98]:

- 1) цілеспрямованість, наявність якоїсь мети, якогось ідеалу;
- 2) відповідність ходу процесу виховання моральним та естетичним ідеалам, нормам та зразкам поведінки, як досягненням історичного онтогенезу людства;
- 3) наявність певної сформованої системи виховних впливів та спонукань.

Процес виховання – це сукупність цілей, завдань, змісту, форм та методів, спрямований на гармонійний та всебічний розвиток людини [18, с. 8]. У комплексному виховному процесі можна виділити важливий напрямок, як естетичне виховання

Естетична культура включає наступні компоненти:

- естетичне сприйняття, цілеспрямований процес формування естетичної свідомості, емоційної сфери дітей засобами естетики: природи та мистецтва, що проявляється у здатності до співпереживання, співчуття, співучасті;
- естетичне почуття, індивідуальне емоційне переживання, яке формується оцінним ставленням людини до явищ навколишнього світу та мистецтва;

- естетичний інтерес, є спрямованість (комплекс стійких мотивів, поглядів, переконань, потреб і устремлінь) людини на об'єкти у сфері прекрасного у світі [17, с. 121].

Естетичні інтереси формують естетичні потреби;

- естетичні потреби, постійна потреба у спілкуванні з естетичними цінностями, що викликають глибокі переживання;

- естетичні смаки, це що склалася у свідомості людини система критеріїв оцінки та осмислення естетично значимих явищ реальності;

- естетичний ідеал, є суб'єктивне розуміння естетичного розвитку, набуває гідність краси, що він висловлює справді прекрасне, його естетичну значимість.

– формування естетичної свідомості, естетичних почуттів;

- пізнання естетичної діяльності;

- формування та розвиток естетичних здібностей [1, с. 44].

Суть першого завдання зводиться до формування та розвитку естетичних емоцій та почуттів дітей: емоційної чуйності на все прекрасне та потворне, комічне чи трагічне. У процесі першого завдання відбувається накопичення різного запасу звукових, колірних вражень. Для формування чуттєво-емоційного світорозуміння необхідні також певні знання про природу, про себе, про інші, про світ естетичних цінностей. Багатогранність і багатство знань – це початок формування різноманітних інтересів, потреб і здібностей, багатого досвіду, який навчається отримує через твори мистецтва, проявляються в тому, що дитина у всіх процесах життєдіяльності поводить як естетично вихована людина. Обов'язковим елементом естетичного виховання також є виховання в дітей віком естетичного смаку. Смак є почуттям прекрасного, а чи не розумовим, логічним судженням про прекрасне [3, с. 41].

Суть другої групи завдань полягає у залучення дітей до естетичної діяльності [2, с. 78]:

- формування початкових умінь і навичок творчих форм самовираження в естетичній діяльності;
- формування умінь отримувати та використовувати різні засоби виразності того чи іншого виду мистецтва;
- виховання у дітей навичок та умінь активно включати елементи прекрасного у повсякденний звичний устрій життя, природу, своєї у відносини з оточуючими людьми

Таким чином, однією з головних складових частин другої групи завдань є формування таких якостей дитини, які з урахуванням вікових можливостей дозволили б йому давати самостійну, критичну оцінку будь-якому твору, висловити судження щодо цього твору та свого власного емоційно-чуттєвого стану. З метою формування дитиною можливості оцінювати той чи інший витвір мистецтва або явисьце в навколишньому світі з естетичного погляду, необхідно формувати в ньому здатність переживати ці явища, відчувати, висловлювати духовну потребу в спогляданні та переживанні предмета чи явища, цінність яких не у користі або вигоді, що приноситься ними, а в самому факті їх існування [6, с. 8].

Суть третьої групи завдань естетичного виховання пов'язана з формуванням та розвитком загальних та спеціальних творчих здібностей. Загальні здібності – це розвиток сприйняття та формування уявлень про зовнішні властивості предметів (їх форми, розміри), здатність до емоційної чуйності, уяву, запам'ятовування, переживання та інші. Спеціальними здібностями, наприклад, у сфері образотворчої діяльності, є особлива діяльність творчої уяви, особлива зорова чутливість, що створює легкість і повноту сприйняття об'ємних та колірних відносин, окомір, гарну зорову пам'ять, спеціальну вмилівість руки (розвиток дрібної моторики), емоційне налаштування, емоційне, творчі здібності, що визначають успіх творчості тощо [7, с. 415].

Розглянуті групи завдань, з педагогічної точки зору, не повністю відображають основи естетичного виховання. Крім педагогічних підходів, існують і психологічні. Їх зміст полягає у формування у дитини естетичної свідомості у процесі естетичного виховання. Естетична свідомість формується під впливом соціальних відносин [9, с. 41].

Краса і мистецтво нерозривні, оскільки мистецтво є найважливіша сфера творчості за законами краси, а естетичне виховання опосередковане мистецтвом. Від повноти, яскравості, глибини ознайомлення з мистецтвом та красою навколишнього світу залежать усі наступні естетичні переживання, формування естетичних ідеалів та уподобань.

Мистецтво як плід своєрідної людської діяльності, що народжує твори мистецтва, що має творчий характер і цим істотно відрізняється від будь-якої іншої діяльності, як би майстерно остання не відбувалася [10, с. 104]. Естетичне сприйняття визначається, як духовно-культурне присвоєння людиною загальнолюдськи значущого у світі. Естетичне сприйняття - уміння людини відокремлювати у явищах навколишнього світу та мистецтва процеси, властивості, якості, що породжують естетичні почуття. Тільки так може здійснюватися повноцінне розуміння естетичного явища, його змісту та форми. З цього необхідно розвивати в дитини здібності сприймати відмінності форми, кольору, оцінки композиції, музичного слуху, розрізнення тональності, відтінків звуку та інших особливостей емоційно-чуттєвої сфери. Формування культури сприйняття є основою естетичного ставлення до світу. Залежно від значення, яскравості естетичні явища здатні сприяти виникненню та посилювати в людині почуття естетичної насолоди чи огиди, піднесені переживання чи жах, страх чи сміх [12, с 35].

Важливою складовою естетичної свідомості є естетичний ідеал. Ідеал є образом можливої і бажаної естетичної цінності, а як ідеал є найвищим критерієм естетичної оцінки [11, с. 263]. Ідеал пов'язує людину з навколишнім світом і одночасно розриває цей зв'язок потребою зміни

існуючого. У зв'язку з цим ідеал приваблює активність людських почуттів та волі, встановлюючи напрямки діяльності та даючи ціннісно-орієнтаційну основу цієї діяльності. Ідеал виявляється головним провідником між людськими (соціальними, а не біологічними) потребами та конкретними способами їх задоволення.

Ще одна категорія естетичного виховання – складна соціально-психологічна освіта – естетичний смак. Смак – вміння людини емоційно оцінювати різноманітні естетичні властивості, насамперед, розрізнити гарне, прекрасне та потворне [13, с. 98]. Смак є здатність продумувати громадську думку про зовнішніх предметах у своїй уяві, а як і смак є почуттям прекрасного, а чи не розумового, логічне судження про прекрасному [21, с. 13]. Естетичний смак формується у людини протягом тривалого часу, у період розвитку дитини. В освітньому процесі дитина має можливість постійно знайомитися, тому що педагог загострює увагу того, хто навчається на естетичних якостях навколишнього світу і мистецтва. Звідси випливає, згодом розвитку у комплексу уявлень, що характеризують його переваги, симпатії.

Розвиток естетичного сприйняття, естетичних здібностей, естетичної діяльності ґрунтується на своєчасній зміні сенсорних систем, діяльності різних нервових структур, що забезпечують формування таких якостей та здібностей, які дозволяють людині не лише досягти успіху в будь-якій діяльності, але й бути творцем естетичних цінностей, насолоджуватися ними і красою навколишнього світу [14, с. 43].

Отже, з вищевикладеного можна дійти невтішного висновку, що естетичне виховання це педагогічна діяльність, яка сприяє:

- передачі вихідних естетичних знань;
- розвитку здібностей емоційно-чуттєвого сприйняття та естетичної оцінки;
- накопичення досвіду емоційно-чуттєвих переживань;

– формуванню естетичних інтересів, елементарних умінь та навичок предметної творчої діяльності естетичної спрямованості, що у свою чергу є основною психологічною основою для творчості та креативності (здатність мислити нестандартно) [20, с. 135].

Головна мета естетичного виховання дітей полягає в тому, щоб сформувати в дитині естетичну вихованість, що включає такі компоненти:

– когнітивний (пізнавальний) компонент (естетичні поняття, знання, потреб, суджень, уподобань);

– емоційно-спонукальний компонент (естетичні переживання, емоції та почуття, естетичне сприйняття (емпатія), емоційна виразність мистецтва, емоційність (оцінювання);)

– діяльнісний компонент (уміння та навички естетичної діяльності, творча активність, формування творчих здібностей) [15, с. 26].

Отже, завдання естетичного виховання дітей молодшого шкільного віку спрямовані на те, щоб: формувати у дітей естетичну сприйнятливість, уміння бачити і відчувати явища навколишнього світу та мистецтва, а так само естетично їх оцінювати, виходячи не тільки зі свого власного сприйняття, а й бачити цю дійсність очима іншого; поповнювати наявний досвід дітей естетичними враженнями; розвивати у дітей сенсорну вихованість, емпатію, розвивати естетичний смак; привчати дітей до етичних оцінок та правильних, обґрунтованих міркувань; збагачувати емоційну сферу дітей, викликати в них естетичні почуття та переживання (насолада, задоволення, радість від спілкування з прекрасним, природою та творами мистецтва, захоплення тощо), домагаючись природної реакції на красу природи, твори мистецтва або навколишнє оточення; розвивати та вдосконалювати творчі здібності (можливості) та навички.

1.2. Психолого-педагогічна характеристика дітей із затримкою психічного розвитку

Порушення в емоційній сфері дітей із затримкою психічного розвитку відрізняється незрілістю та істотним недорозвиненням усієї сфери, яка пов'язана переважно з малим обсягом довільних психічних процесів. Діти із затримкою психічного розвитку схильні до полярних, позбавлених тонких відтінків емоцій, які поверхневі, нестійкі у формуванні та схильні до швидких і різких змін. Однак не у всіх дітей із затримкою психічного розвитку спостерігається такий феномен, який супроводжується інертністю емоційних реакцій, що у свою чергу часто мають виражений егоцентричний характер.

Діти із затримкою психічного розвитку страждають від неадекватної самооцінки, яка мало скоригована у процесі розвитку понять. Так само вони не здатні критично оцінити свої дії та вчинки з погляду етики. Такі діти або завищують надмірно, або навпаки, занижують свої здібності [16, с. 127]. Для дітей із затримкою психічного розвитку характерні недорозвинення пізнавальних інтересів, яке виявляється у тому, що вони менші, ніж їхні нормальні однолітки, відчують потребу у пізнанні та навчанні [17, с. 122].

У дітей із затримкою психічного розвитку, істотно страждають вольові процеси, які необхідні у становленні дітей із затримкою психічного розвитку, а слабкий розвиток вольових процесів, безсумнівно, спричинить спад всіх процесів. Такі діти вкрай беззахисні, вони не вміють самостійно керувати своєю діяльністю через низьку потребу до навчання, а так само не можуть підпорядковувати свою діяльність окремій меті, що навчаються, не завжди можуть зосередити зусилля для подолання навіть незначних перешкод, що виникають у процесі роботи [22, с. 32].

Порушення мотиваційної сфери дітей із затримкою психічного розвитку характеризується як незрілістю, слабкою формою спонукань до діяльності, обмеженість у мотивах, недостатність сформованості важливих

потреб. Для таких дітей характерна слабка та примітивна мотивація у поведінці. Мотиви, які спонукають до тієї чи іншої діяльності, виявляються слабо вираженими, які є нестійкими та швидко вичерпуються у діяльності [27, с. 41].

Характеризуючи дітей із затримкою психічного розвитку, можна зазначити, що у багатьох з них дуже мало розвинена допитливість, через те, що у них знижена пізнавальна сфера, а так само вкрай низько виражені спонукання до створення нових видів діяльності. Однак спостереження за діяльністю дітей із затримкою психічного розвитку показують, що похвала, позитивна оцінка сприяє стимулюванню до суспільної значущості досягнутих дитиною результатів, і сприяють у них формування мотивації, які спонукають дитину, проявити себе з кращого боку.

Таким чином, у всій сукупності психічних рис особистості найважливішою ланкою є воля, що реалізується у свідомості та цілеспрямованих діях [24, с.6]. Так, даний прояв незрілості дітей із затримкою психічного розвитку є також і великий вплив егоцентричних емоцій на оціночні судження, які зазнають діти у своєму житті.

Розвиток емоцій дітей із розумової відсталістю (інтелектуальними порушеннями) значною мірою визначається зовнішніми умовами, до яких він відносять спеціальне навчання та правильну організацію всього життя дитини. Властиві дітям із затримкою психічного розвитку імпульсивні прояви гніву, образи, які можуть бути поступово згладжені шляхом цілеспрямованого естетичного виховання, а так само сприяють у них появи над контролем вчинків та дій, що допомагає формувати позитивні звички та навички правильної поведінки у побуті.

Необхідно зазначити, що діти із затримкою психічного розвитку не залишаються байдужими при прослуховуванні доступних їм музики, які включають у твори, емоційно пофарбовані компоненти, а своїх переказах не

пропускають їх, акцентують ними увагу, відтворюють з більшою виразністю та правильністю, ніж інші частини сприйнятого [24, с. 9].

Діти із затримкою психічного розвитку недостатньо співвідносять рухи і жести персонажів на картині з внутрішнім станом, що передається цими рухами [26, с. 43]. Почуття часто бувають, неадекватні, непропорційні впливам зовнішнього світу, за своєю динамікою [12, с. 35]. Так само до основних компонентів особистості прийнято відносити самооцінку і рівень домагань, який сформований у учнів неповною мірою [14, с. 46].

Відмінною рисою мислення розумово відсталих учнів є некритичність через неможливість самостійно оцінити свою роботу, тому що не помічають своїх помилок у процесі діяльності. Саме тому застосування наявних знань у нових умовах викликає у тих, хто навчається, і часто призводить до помилкового виконання завдання, так як у них не сформувалася ця навичка, яка повинна була постійно повторюватися і застосовуватися в житті [9, с. 51]

Для дітей із затримкою психічного розвитку характерне зниження пізнавальної сфери. Пізнавальна активність у науково-методичної літературі як одне з найважливіших причин труднощів навчання дітей із затримкою психічного розвитку. Діти із затримкою психічного розвитку не вміють орієнтуватися в умовах проблемного фактичного завдання та не аналізують їх. Тому при спробах досягти мети не відкидають помилкові варіанти, а повторюють ті самі помилки. Головне завдання вчителя під час уроку – це забезпечення своєї діяльності учнів. Для цього вчитель повинен створювати умови для активного включення учнів до пізнавального процесу та забезпечувати їх емоційною підтримкою.

На важливу роль мистецтва у вихованні та навчанні дітей із затримкою психічного розвитку вказували представники зарубіжної спеціальної педагогіки минулого Е. Сеген, Ж. Демор, О. Декролі. У дітей із затримкою психічного розвитку недостатньо сформована здатність до естетичного сприйняття навколишнього світу. Це зумовлено недоліками уваги,

сприйняття, мислення та емоційного розвитку. У зв'язку з недостатністю інтегративної діяльності мозку діти із затримкою психічного розвитку утруднюються у впізнанні незвично представлених предметів (перевернені чи недомальовані зображення, схематичні та контурні малюнки); їм важко з'єднати окремі деталі малюнка на єдиний смисловий образ. Ці специфічні порушення сприйняття у дітей із затримкою розвитку визначають обмеженість та фрагментарність їх уявлень про навколишній світ [2, с. 90].

Таким чином, роблячи висновок про психолого-педагогічні характеристики дітей із затримкою психічного розвитку, можна сказати, що емоційна сфера учнів залежить від тих умов, які існуватимуть в освітній організації. І розвиток таких умов буде незмінним. Інші аспекти особистісної сфери формуються у тих, хто навчається з розумовою відсталістю шкільного віку уповільнено і з великими відхиленнями. Для дітей із затримкою психічного розвитку потрібно в доступній формі розвивати найпростіші емоції, надавати їм ситуації, в яких вони зможуть їх продемонструвати і давати висловити свою точку зору.

1.3. Особливості естетичного виховання дітей із затримкою психічного розвитку

Естетичне сприйняття в освітніх організаціях не лише одним із напрямів виховної роботи, а й невід'ємною частиною єдиного корекційно-виховного процесу. Адже при створенні належних педагогічних умов дітей із затримкою психічного розвитку здатні досить просунути у своєму естетичному розвитку, так як у них формується інтелектуальна та емоційна чуйність по відношенню до предметів естетичного сприйняття, які вони здатні помічати і виділяти прекрасне в предметі, не всі здатні опанувати творчість, освоїти найпростіші навички та вміння створювати гарне.

Основною роботою педагога – вводити дитину в найдивовижніший світ творчості, який дає дитині дітей із затримкою психічного розвитку не

тільки насолоду та задоволення від побаченого чи почутого, а й можливість повірити у себе, у свої здібності, які він зможе виявити. Формування) таких якостей, як естетичні почуття, знань та уявлень, які здійснюється комплексно в кількох напрямках – це екскурсії, прогулянки, бесіди, свята, заняття ручною працею, театралізовані вистави, концерти, робота в гуртку з художньо-естетичного виховання. Такі форми роботи будуть розширювати кругозір дитини, і формувати її особистісну значущість у суспільстві. Але при такому факторі естетичне сприйняття дітей із затримкою психічного розвитку буде, значно ускладнюється в силу їх обмежених можливостей та особливостей: недоліків пізнавальної, мовленнєвої, емоційно-вольової та рухової сфер [9, с. 32]. Внаслідок цього робота з естетичного сприйняття в освітній організації має певну структуру, що розглядається порушеннями психофізичного розвитку дітей із затримкою психічного розвитку, і потребує суворої організації, яка передбачає: більш простий рівень утримання естетичного виховання порівняно з масовою школою; використання значних форм, методів та засобів естетичного навчання та виховання, що відповідають можливостям дітей із затримкою психічного розвитку.

Корекційно-спрямований характер всіх навчально-виховних заходів є важливою структурою процесу творення [12, с. 35]. Робота з естетичному сприйняттю пов'язана, про те, що діти відчують особливі проблеми у здійсненні за своїми емоційними проявами і почуттями, оскільки їхні реакції відрізняються яскравою нестриманістю та безпосередністю. Ця явна особливість сприяє відображенню негативних емоцій, а з іншого боку – подібне невміння контролювати свої емоції дуже ускладнюють адаптацію дитини в суспільстві. Адже крім особливостей емоційного та вольових компонентів, у структурі особистості дітей із затримкою психічного розвитку відзначається недорозвинення мотиваційної сфери [14, с. 89].

Можливості музики між іншими видами мистецтв специфічні, але мають колосальний вплив на особистість у формуванні естетичних аспектів.

Музичні образи не мають конкретної образотворчості, вони досить абстрактні, абстрактні. Адже музика як мистецтво не зображує реальні предмети. У ній передається почуття, емоції подій, предметів, почутих у музиці. Вона втілює узагальнений образ емоційного переживання світу у специфічно музичної формі, адже слова часом безсилі передати глибину людського духу та серця. І тільки музиці виявляється доступний світ невимовного, невимовного, що може зрозуміти навіть учня з розумовою відсталістю (інтелектуальними порушеннями). Таким чином, прилучення до музичного мистецтва сприяє вихованню морально – естетичних почуттів, формуванню поглядів, переконань та духовних потреб учнів із розумовою відсталістю (інтелектуальними порушеннями). У свою чергу, музика виражає величезну гаму почуттів, переживань, станів, пофарбованих глибиною переживання самого автора композитора, або народу. А музика своєю чергою малюється в яскравих образах довкілля, побуту людей, явищ та об'єктів природи [21, с. 15].

Маючи особливі виразні засоби, можливістю безпосередньо виражати емоції. Вона так само позитивно впливає на емоційний стан, розвиває почуття прекрасного. Під впливом музики учень здатний включитися у різноманітні контакти з навколишнім світом, повніше розкрити свої здібності, проявити можливості, активізувати свої рухові та пізнавальні вміння.

У ході систематичної та цілеспрямованої роботи з естетичного сприйняття, перш за все, відбувається сенсорний розвиток учнів, у яких є складовою їх розумового розвитку. Також під впливом естетичних засобів, що стосуються почуттів дитини, помітно активізується пізнавальна діяльність, завдяки чому покращується якість сприйняття, у пізнанні нового, і, отже, відбуваються міцні зв'язки у поданні того чи іншого явища. Чим вище якість сприйняття, тим яскравіше і багатше уявлення [22, с. 31].

Розвиток музичного сприйняття дітей є новим шаблоном сенсорного пізнання, у якого створюється цілісний образ про музичні явища. Він виникає з окремих засобів музичної виразності, а складається на основі уявлень зв'язку з навколишнім світом та всієї сукупності сприйманих відчуттів та дій. Таким чином, розвиток музичного сприйняття дитини із затримкою психічного розвитку як необхідного елемента для формування сприйняття того, хто навчається в цілому – багатогранний процес. Особливістю сприйняття музики полягає в тому, щоб у різноманітності звуків почути красу співзвучностей, їх виразність, побачити цілісні художні образи, і отримати достатні емоції, а також викликають у слухача відповідні настрої, почуття і думки. Тоді, якщо цього досягли слухачі, то музика була ефективним помічником, яка змусила пережити і відчувати те, про що розповідає [23, с. 89].

Розвиток у дітях здатності сприйняття, розуміти відчуття людської духовної моральної краси одночасно з формуванням, їхньої власної естетичної духовності – складний, своєрідний, нерівномірно протікаючий, діалектичний суперечливий процес, що залежить від конкретних умов.

Найважливішим для естетичного сприйняття є слухове сприйняття, яке грає величезну роль розвитку психіки дітей із затримкою психічного розвитку. З його допомогою людина сприймає звуки навколишнього світу, мови та музики. Таким чином, процес сприйняття у дітей із затримкою психічного розвитку протікають значно повільніше, ніж у однолітків, що нормально розвиваються. Це зумовлено уповільненістю процесів аналізу та синтезу, тугорухливістю, інертністю нервових процесів. Так само істотними труднощами є розуміння емоційних станів зображених на картині персонажів.

Сенсові орієнтири естетичного виховання дітей із затримкою психічного розвитку охоплюють [21, с. 14]: розуміння краси у навколишньої дійсності, природі, трудової діяльності, як у школі, так і за її межами;

елементарне тлумачення змісту творів мистецтва, емоційне сприйняття різноманітних видовищ тем, кінофільмів, спектаклів, концертів, архітектури, пам'яток культури, прояв поважного та дбайливого ставлення до них; розвиток схильностей до художньої творчості (виразне читання, малювання, ліплення, аплікація) творчої фантазії, гумору; дотримання елементів культури поведінки, прагнення до охайного вигляду, художнє оформлення класу; уявлення про негарні вчинки, розв'язність, прийняття неохайності та неохайності у зовнішньому вигляді.

Отже, естетичне виховання – це невід'ємна частина всебічного виховання. Естетичне виховання ґрунтується на досвіді, який набуває дитина, і надає цьому досвіду нове звучання з позиції прекрасного. Цілеспрямоване заняття з художнього, музичного, образотворчого мистецтва є одним з найважливіших засобів естетичного виховання. Вони є невід'ємною частиною всебічного розвитку дітей та активно сприяють цьому розвитку. Конкретно-практичний характер занять створює сприятливі умови для мобілізації позитивних можливостей дітей із затримкою психічного розвитку, що дозволяє успішніше керувати їх емоціями та інтелектуальною діяльністю. Таким чином, у процесі естетичного сприйняття у дітей вдається сформувати інтелектуальну та емоційну чуйність щодо об'єктів естетичного сприйняття, здатність помічати, виділяти та оцінювати прекрасне. Завдяки педагогічному впливу збагачуються почуття дітей, які емоційні переживання і реакція стають різноманітними і стійкими.

РОЗДІЛ 2

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ДІАГНОСТИКА РІВНЯ ЕСТЕТИЧНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ІЗ ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ

2.1. Дослідження рівня естетичної культури дітей із затримкою психічного розвитку та результати дослідження

У даному розділі, ми проаналізуємо рівень естетичної культури дітей із затримкою психічного розвитку.

Дослідження проводилося за допомогою наступних методів: спостереження, діагностика, аналіз.

Етапи педагогічного дослідження.

1. Констатувальний.

Мета: вивчення початкового рівня мистецько-творчих здібностей та естетичних знань дітей із затримкою психічного розвитку.

2. Формувальний.

Мета: використовуючи засоби образотворчого мистецтва, сприяти естетичному вихованню дітей із затримкою психічного розвитку.

3. Контрольний.

Мета: визначити ефективність використання засобів образотворчого мистецтва у процесі естетичного виховання дітей із затримкою психічного розвитку шляхом повторної діагностики рівня мистецько-творчих здібностей та естетичних знань дітей.

В експерименті брали участь 18 дітей молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку 2 класу Херсонська спеціальна-загальноосвітня школа №1.

Методика «Моніторинг художньо-естетичних умінь та навичок». Для діагностики умінь та навичок у художньо-естетичному напрямі ми використовували такі методи: тривале спостереження, аналіз продуктів художньої діяльності дітей. Виходячи з певних критеріїв, були виявлені рівні сформованості естетичних умінь:

Високий рівень 9-12 балів;

Середній рівень 5-8 балів;

Низький рівень 4-0 балів.

Діаграма 2.1. Результати діагностики на констатуючому етапі у відсотковому співвідношенні

Лише в одній дитині був високий рівень. Головні зображення розташовували в центрі аркуша, правильно передавали пропорції, проявлялася деталізація предметів, задум малюнка був стійким. Також одна з небагатьох у процесі малювання використовує прямі, округлі, похилі лінії, що перетинаються, при цьому використання нею мазків, штрихів або плям не відзначено.

Найбільша кількість дітей (12 осіб) показала середній рівень розвитку умінь. При цьому половина цієї підгрупи дітей – 6 дітей – набрали кількість позитивних оцінок, що дорівнює низькому порогу середнього рівня (по 5 балів). Діти відрізнялися тим, що їм був властивий прояв емоційного

ставлення до процесу діяльності та сюжету, у процесі малювання вони відчували яскраві позитивні емоції, прагнули малювати, виявляли бажання до створення яскравих образів. При цьому у них не завжди все виходило. Багато хто з них не вмів правильно тримати олівець.

28% (5 осіб) виявили низький рівень естетичних умінь. При цьому троє з них не мали позитивного ставлення до процесу малювання. У процесі спостереження ми також зазначили, що тільки одна дитина в своєму аркуші, відносно правильні передає пропорції. Проявляється деталізація предметів, задум малюнка стійкий (Яна М.).

Більшість дітей не вміють вибирати та змінювати за своїм бажанням кольори, матеріали та способи малювання, при створенні образу використовувати мазки, плями, штрихи або міняти фон, багато хто не вмів правильно тримати олівець, а також у процесі малювання використовувати прямі, округлі, похилі, що перетинаються. лінії

2. Методика «Веселка» [16]. Ця методика проводилася індивідуально з кожною дитиною. Педагог показував дитині зображення розмальованої веселки. Вихователь: "Скажи, що це?" (Відповіді дітей). «Це веселка. Давай назвемо та покажемо всі кольори веселки». Почергово вказує на колір, пропонуючи дитині знайти та показати олівець відповідного кольору. Після того, як колір названий (або не названий, але визначений педагогом), дослідник пропонує розфарбувати цим олівцем потрібну лінію у веселці.

Таблиця 2.1.

Критерії оцінки за методикою «Райдуга»

Критерії	Показники	Рівень сформованості естетичних знань		
Характер представлення про кольори	Співвідношення кольорів	Високий	Середній	низький

		Без допомоги співвідносит ь колір на картинці і колір олівця	Сплутує деякі кольори	Не може співвідносит и кольори
Активність і діяльність	Інтерес	Зацікавлени й у виконанні завдання	Відволікаєтьс я, відсутнє бажання закінчувати почате завдання	Не зацікавлений у виконанні завдання
	Акуратність виконання завдання	Не виходить за межі малюнка	Дотримується кордону малюнка Штрих сильно виходить за межі малюнка	Виходить за межі малюнка

Виділено рівені сформованості за методикою «Веселка»

Високий рівень 8-9 балів;

Середній рівень 6-7 балів;

Низький рівень 3-5 балів.

Діаграма 2.2. Відсоткове співвідношення показників результатів за методикою «Веселка»

Судячи з діаграма, можемо зробити висновок про те, що за методикою «Веселка» переважає низький рівень сформованості естетичних здібностей. Він виявлений у 61% (11 осіб). Високий рівень показали 6% (1 дитина), середній – 33% (6 осіб). Дитина з високим рівнем без труднощів зіставляла кольори ліній веселки та олівців, з інтересом виконувала завдання, намагалася виконати його акуратно, дотримувалася кордону малюнка, але штрих сильно виходив за його межі. Але із задоволенням виконує інструкції.

Дітей, які показали середній рівень, відрізняло те, що вони намагалися виконувати роботу акуратно, дотримуватись меж малюнку, але ці діти часто відволікалися і зазвичай були зацікавлені у виконанні завдання лише в перші 3-5 хвилин.

Діти з низьким рівнем були зацікавлені у виконанні завдання, не дотримувалися межі малюнка, багато хто з них не вміє співвідносити

кольори. З цього можна дійти висновку, що творчі здібності більшості дітей із затримкою психічного розвитку перебувають на середньому рівні.

Оскільки творчі здібності – це компонент естетичної культури особистості, можна дійти висновку, що рівень естетичного виховання дітей із затримкою психічного розвитку на середньому рівні.

Методика 3. Тестове завдання «Пейзаж» [3].

Мета: виявити здатність с прийняття виразності зовнішньої форми на матеріалі витворів мистецтва, визначити рівень естетичного розвитку дітей. Це завдання фіксує вміння дітей із затримкою психічного розвитку відчувати загальний емоційний характер, домінуючий настрій твору.

Порядок дослідження. Дитині демонструється репродукція твору пейзажного живопису, пропонується уважно подивитися на неї та визначити настрій твору. Дітям запропонували кілька репродукцій картин. Після було поставлено кілька питань.

- Що за пору року зображено?
- Як ви вважаєте, як називається картина?
- Чи сподобалася вам картина?
- Який настрій хотів передати автор?

Для оцінки результатів тесту застосовуються такі критерії: сприйняття виразності пейзажу; мотивація вибору; вияв емоцій.

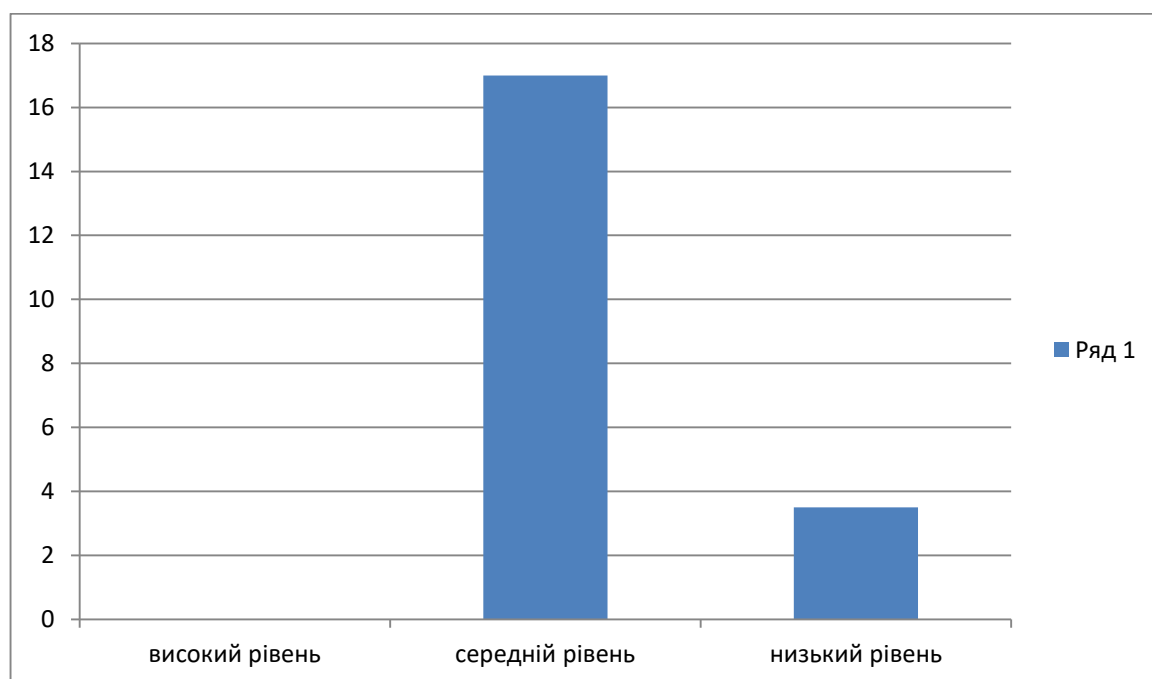
Обробка та аналіз результатів.

Високий рівень – діти, адекватно сприймають виразність пейзажу, чітко визначають загальне емоційне тло, настрій твору, мотивують свою відповідь самостійно, без допомоги та підказки педагога. Без труднощів відповідають питанням, чому сподобалася картина висловлюють особисті асоціації. У процесі оповідання виразна яскрава міміка.

Середній рівень – діти, які не можуть визначити настрій, емоційного фону твору, але відповідають на такі питання з підказкою педагога. Можуть пояснити, чому їм сподобався цей твір, здатні розповісти якісь асоціації, які

емоції викликала у них картина, але не виявляють особливого бажання поділитися своїми враженнями. Міміка та мова емоційно не забарвлені.

Низький рівень – діти, неправильно визначили настрій картини, не відчувають емоційної виразності пейзажу, вагаються у відповіді на подібне запитання і лише після підказки вихователя. При описі картини, що сподобалася, обмежуються визначеннями «красива», «яскрава», «весела».

Діаграма 2.3. Результати методики «Пейзаж» у відсотковому співвідношенні за результатами констатуючого експерименту

Третя методика педагогічного дослідження показала, що більшість дітей не мають уявлення про живопис як жанр мистецтва. Багато дітей, розглядаючи картини, говорили, що вони красиві, але картинки у книжках яскравіші та цікавіші. У деяких дітей сам процес розгляду картин не викликав особливого інтересу, їм було достатньо кількох секунд, щоб «насолодитися» витвором мистецтва.

За підсумками методики ми отримали такі результати: середній рівень виявлено у 17% (3 особи). Низький рівень визначено у 83% (15 осіб).

Зокрема, лише деякі діти змогли визначити пору року, яка зображена на картинах. Назву картині, близьку за змістом до оригіналу або визначальний основний зміст написаного, змогли підібрати лише 2 особи. Розповіді про свої емоції, які викликала картина, дітям було досить легко. Найчастіше зустрічалися такі відповіді: «Сумний настрої», «Мені подобається картина, але вона темна». А ось із визначенням настрою, який автор хотів передати у своєму творі виникли труднощі. Провівши аналіз дитячих малюнків, ми дійшли висновку, що більшість дітей використовують повітряну перспективу зображення. Ми можемо пояснити це тим, що у дітей із затримкою психічного розвитку недостатньо розвинені графічні здібності. Багато дітей використовують горизонтальне розташування листа. Причину цього пояснюється тим, що це криється у тому, що таке становище найчастіше використовують на заняттях. Отже, дітям нав'язується шаблон, що перешкоджає розвитку творчих здібностей. Під час малювання всі діти мали задум, тобто знали, що вони малюватимуть. Однак деякі вагалися у визначенні шляхів його реалізації.

Таким чином констатуємо, що основна частина дітей із затримкою психічного розвитку знаходиться на низькому рівні володіння засобами композиції. Малюнки показали недостатній розвиток образної творчості, характерне однакове горизонтальне розташування аркуша. Подання дітей обмежене запровадженням педагогами шаблону у процесі малювання. Імовірно, часто використовувався показ дітям готового зразка. Внаслідок чого у дітей відбулося гальмування розвитку комбінаторських здібностей уяві. Також діти не можуть передавати динаміку руху зображуваного, що свідчить про недостатній розвиток графічних здібностей дітей на заняттях з образотворчої діяльності. Слабке володіння графічними навичками не дозволяє деяким дітям відобразити у малюнку свої враження.

В однієї дитини спостерігається досить високий рівень композиційних навичок. Вона має найпростіші вміння побудови перспективи, використовує

яскраві кольори в малюванні, зображує об'єкти по всьому аркушу, іноді вигадує оригінальні назви своїм малюнкам.

Висновок констатуючого експерименту: з проведеного експерименту видно, що захопленість темою та технікою у дітей із затримкою психічного розвитку розвинена на середньому рівні, здатність створювати художній образ майже у всіх відсутній, так само як і знання основ кольорознавства; здатність до сприйняття кольорів і раціонального застосування технік у дітей розвинена на середньому рівні.

2.2. Застосування методичних рекомендації щодо підвищення естетичного рівня дітей із затримкою психічного розвитку після експерименту

Можливості естетичного виховання дітей із затримкою психічного розвитку, що надаються навчальним планом та програмою в загальноосвітніх установах, обмежені. Нині у закладах освіти для естетичного виховання дітей застосовуються різні види діяльності: індивідуальний та хоровий спів, театральна-ігрова діяльність (драматична, музична), образотворче мистецтво, декоративно-прикладна творчість тощо [6, с. 14]. Навчання та виховання дітей із затримкою психічного розвитку в системі освіти відкриває, перш за все, можливість з усією серйозністю займатися тим видом діяльності, яке їм цікаво.

Естетичне виховання один з головних засобів розвитку духовно-моральної, культурної людини на основі естетичних цінностей, здатної розуміти їх через створення нових, оригінальних, суб'єктивно значущих образів (в танці, малюнку, ліпленні, аплікації тощо). Основна мета системи дітей із затримкою психічного розвитку полягає не у вихованні майстра своєї справи – музиканта, танцюриста, художника тощо, а у вихованні гармонійної людини в цілому, що здійснюється за допомогою мистецтва. У зв'язку з тим, що система основної шкільної освіти не може повною мірою реалізувати

можливість естетичного виховання дітей із затримкою психічного розвитку, важливість естетичного виховання дітей у початковій освіті багато в чому зростає. Естетичне виховання вирішує соціально значущі питання зайнятості та організації дозвілля дітей, створює хороші умови для розвитку творчих та професійних інтересів у найрізноманітніших галузях мистецтва [9, с. 43].

Створення нового підходу до естетичної діяльності дітей є найважливішою змістовною стороною освіти. Позитивний результат різнобічного естетичного виховання залежить від рівня освоєння різних видів естетичної діяльності та відчуття потреби та захоплення від неї. Для здійснення естетичного виховання в навчальних закладах застосовуються різні методи та форми.

Під формами виховання розуміється зовнішній вираз цього процесу, саме вибір методу виховання [18, с. 13]. Форми естетичного виховання можна поділити на масові (основні), додаткові та форми художньо-естетичного виховання (індивідуальна діяльність із засвоєння досвіду поколінь, спрямованої на власний розвиток).

Під масовими (колективною, груповою) формами естетичного виховання розглядаються ті заходи, які здійснюються без попередньої діагностики рівня естетичної вихованості молодших школярів та наявності спеціальних знань та навичок не обов'язково оскільки [6, с. 14], їх завданням є охоплення найбільшої кількості дітей. До масових форм естетичного виховання відносяться: тематичні театралізовані вистави (концерти), проведення свят (у школі, у домі творчості, у клубі тощо), конкурсів (плакату, малюнку на асфальті), оглядів та переглядів, вікторин, виставок дитячого творчості Разом про те перелічені заходи сприяють виявленню дітей, які мають спеціальними творчими здібностями, що посилюють їх естетичні почуття, потреби.

Додаткові форми естетичного виховання організуються у вільний та зручний для молодших школярів час, до них можна віднести групові та індивідуальні відвідування концертів, спектаклів, заняття (у тому числі й

самостійні) музично-естетичним, художньо-естетичним навчанням, організацію тематичних екскурсій.

До форм художньо-естетичного виховання належить вивчення молодшими школярами теорії та історії музики, мистецтва та культури загалом. Створюється нерегульована індивідуальна, самостійна діяльність молодших школярів (у вигляді домашніх завдань і рекомендацій), така як читання книг, із зазначених питань, перегляд кінофільмів, телевізійних передач, відвідування музеїв з конкретним цільовим напрямком на поглиблення своїх знань у сфері творчості, що цікавить, організуються виїзди літню художню практику (пленер).

У закладі навчальної освіти найважливішою активною та варіативною формою формування навчального процесу естетичного виховання молодших школярів є навчальні заняття, цілеспрямованої взаємодії літератури, світової художньої культури, музики, образотворчого мистецтва, ритміки та ін. Більш досконалою та результативною формою уроку естетичної спрямованості, педагоги вважають урок-образ, сформований за законами конкретного виду мистецтва, що спираються на закони сприйняття цього виду мистецтва.

У даному розділі, ми розглянемо основні методи, які застосовуються для формування естетичного виховання та які були використані у процесі дослідження.

У закладах освіти, на формування естетичного виховання, застосовуються різні методи [1, с. 43]:

- наочні, словесні, практичні;
- пояснювально-ілюстративні;
- проблемні, дослідні, частково-пошукові.

За допомогою цих методів здійснюється формування емоційно-почуттєвого сприйняття прекрасного в навколишньому світі та мистецтві, пізнавальної діяльності учнів, коли стає можливим абстрактно-логічне

осмислення, а також відбувається розвиток практичних навичок у оволодінні естетичною діяльністю.

Провідними методами на вирішення завдань естетичного виховання є [9, с. 41]:

- показ (метод ілюстрації чи так званий наочний метод), як метод виховання застосовується при первинному ознайомленні з предметом естетичної дійсності;

- спостереження, один з основних емпіричних методів дослідження психічних процесів і явищ, основними принципами якого є організоване та цілеспрямоване сприйняття предметів або явищ навколишнього світу та набуття змісту сприйнятого, інакше кажучи, це метод збору первинної соціологічної інформації, заснований на візуальному та слуховому;

- пояснювально-ілюстративний (належать до словесних методів), відрізняється добре організованим, у певній послідовності передачі готової інформації, інакше кажучи педагог, доводить до учнів перетворену інформацію, педагогічно адаптовану;

- аналіз, це метод дослідження, який включає розгляд предмета шляхом уявного або практичного розкладання об'єкта (явлення, процесу), властивості об'єкта (об'єктів) або відносини між об'єктами (явленнями, процесами) на складові частини, термін «аналіз» часто служить синонімом дослідження взагалі.

Для вирішення завдань естетичного виховання, пов'язаних із формуванням навичок естетичної діяльності, потрібні практичні методи, такі як: показ, вправа через практичне завдання, які створюють та розширюють досвід учнів у різних видах діяльності, пояснення, метод пошукових ситуацій, один з активних методів навчання, що виражається в тому, що виклад навчального матеріалу представляється як проблема, що вимагає від тих, хто навчається самостійного вирішення її. Цей метод використовується для засвоєння нових знань та відпрацювання певних навичок [6, с. 13].

Якщо дитина не володіє, наприклад, навичками малювання, то вона не зможе створити щось нове. Тому їй необхідні методи прямого навчання: показ, вправа, обстеження предметів, це організований педагогом процес сприйняття предмета; опис, це зображення будь-якого явища дійсності шляхом перерахування та розкриття його основних ознак.

Інші форми естетичного виховання можна поділити на [4, с. 12]:

- масові (колективна, групова): безпосередня участь дітей у музичних іграх, концертах, різноманітних творчих конкурсах, у тематичних святах, вікторинах, перегляди, огляди та виставки робіт естетичної діяльності дітей. Там діти долучаються до мистецтва, виховуються їх естетичні уподобання й потреби, естетику поведінки;

- додаткові: групові та індивідуальні відвідування вистав, концертів, художніх виставок, спеціальні бесіди, лекції на етичні теми, заняття музичним та художнім навчанням.

– форми художньо-естетичного виховання включають формування культурно-історичної обізнаності дітей, заснованої на комплексному вивченні теоретичних дисциплін (теорії та історії музики, образотворчого мистецтва, театру), так само створення та проведення підкріплено екскурсіями, виїздами на літню художню практику (плерер).

В естетичному вихованні дітей із затримкою психічного розвитку використовуються всі відомі у педагогічній науці та практиці методи – наочні, словесні, практичні; пояснювально-ілюстративні, проблемні, дослідні, частково-пошукові. З їх допомогою стає можливим формування емоційно-чуттєвого сприйняття прекрасного в навколишньому світі та мистецтві, пізнавальної діяльності дітей, коли стає можливим абстрактно-логічне осмислення, а також відбувається розвиток практичних навичок у оволодінні естетичною діяльністю [21, с. 15].

Працюючи у напрямі естетичного сприйняття в учнів розвинеться бажання слухати музичні твори, брати участь у обговоренні. Для слухання

творів буде ефективним яскраві забарвленням твори, в яких буде чітко чути образи героїв, або їх настрій. Дані рекомендації допоможуть поетапно побудувати подальшу роботу з корекції та поглиблення почуттів та емоцій, що навчаються з розумовою відсталістю (інтелектуальними порушеннями), які необхідні для організації сприйняття музичних творів [23, с. 98].

Таким чином, з вищевикладеного можна дійти висновку, що основне призначення естетичного виховання дітей із затримкою психічного розвитку, розглядається як соціальне явище, як складний багаторівневий процес і як цілеспрямована організована діяльність, спрямована на формування потреби не тільки до діяльного, усвідомленого спілкування, але і до естетичному перетворенню навколишньої дійсності у вигляді естетичної діяльності. Для успішного виховного процесу естетичного виховання дітей із затримкою психічного розвитку необхідно використати різноманітні форми та методи роботи. Провідною формою естетичного виховання та освіти є уроки-образи, побудовані за законами мистецтва (його конкретного виду), що спираються на закони сприйняття цього виду мистецтва [28, с. 14].

Для виховання інтересу та здатності до естетичного сприйняття картин, скульптур, предметів народної художньої творчості, ілюстрацій у книгах, формування основ естетичного смаку у дітей із затримкою психічного розвитку, вміння самостійно оцінювати витвори мистецтва потрібно використовувати зразки народного мистецтва та твори майстрів. При організації роботи з дітьми потрібно ретельно відбирати об'єкти для розгляду та зображення на всі теми програми. З усього різноманіття життєвих явищ відбиралися теми, доступні розуміння та зображення дітьми.

Навчальний матеріал у програмі потрібно намагатися розмістити, враховуючи поступове наростання складності об'єктів зображення від близьких, добре знайомих дитині предметів до широкого кола предметів і явищ. Також враховується принцип повторності, який виражається у концентричному розташуванні програмного матеріалу. Принцип повторності

здійснюється між предметними та сюжетними темами, а також дотримується і між програмами з різних видів діяльності.

Вміння передавати правильні пропорції предмета закріплюються і в малюванні, і ліпленні, і апплікації. У процесі виховно-освітньої роботи завдання вихователя – вирішити, у якому виді роботи дитині із затримкою психічного розвитку легше освоїти будь-який прийом та у яких видах діяльності потім закріпити його. Таке багаторазове повторення у різних випадках тих самих умінь сприяє виробленню правильних прийомів роботи та подальшому їх розвитку [29, с. 11].

При плануванні занять варто враховувати вимоги програми. Усі види діяльності, які спрямовані на естетичний розвиток потрібно поступово спланувати, враховувати попередню роботу з проведення спостережень, читання книжок, розгляду картин, яку організують або заздалегідь, напередодні занять, або перед проведенням заняття [32, с. 43].

Облік вікових та психологічних особливостей дітей із затримкою психічного розвитку дозволяє ставити образотворчі завдання, що посилено виконуються – апплікації предмети різноманітних форм, величини, пропорції. Заняття мають як колективні та індивідуальні форми роботи. Основні завдання, які вирішуються у процесі проведення циклу безпосередньо освітньої діяльності з художньо-естетичної освіти дітей із затримкою психічного розвитку [31, с. 99]:

- познайомити із деякими засобами виразності в образотворчому мистецтві (колір, форма, штрихи, мазки, плями тощо);
- формувати уявлення про способи та методи створення творчої роботи;
- зацікавити дітей, сприяти появі в них бажання самостійної творчості;
- сприяти розумінню творчого задуму іншу людину (постаратися «відійти» від закладених раніше сенсорних еталонів – сонце жовте, трава зелена, море синє – показати дітям різноманітність світу образотворчого мистецтва);

- розвивати особисті якості: самостійність, відповідальність, активність, актуальність;

- сприяти ефективному розвитку дрібної моторики рук.

Можна запропонувати наступні заняття [38, с. 43]:

Малювання олівцями «Трава для зайчат»

Мета: вчити малювати траву короткими штрихами, вільно розташовуючи їх на поверхні листа; познайомити з різними відтінками зеленого кольору; спонукати до відображення їх у малюнку.

Матеріал: олівці, альбомний лист (А4).

Теорія: Розмова "Якого кольору буває трава". Практика: малювання трави зеленими олівцями різних відтінків зеленого кольору

Малювання «Королева пензлика розповідає»

Мета: викликати в дітей віком інтерес до малювання фарбами; виховувати вміння берегти образотворчі матеріали; вивчати правильно, тримати і користуватися пензлем.

Матеріал: Королева пензлик (іграшка), пензля, фарба гуаш одного кольору, лист А4.

Теорія: бесіда «Як малюємо фарбами», «Якого кольору фігура?»

Практика: малювання геометричних фігур фарбами.

Малювання олівцями «Червона ягідка»

Мета: вчити наносити штрихи та проводити у різних напрямках довгі та короткі прямі лінії; вивчати зображати чагарник з ягоди і квіти.

Матеріал: кольорові олівці, аркуш А5 [38, с. 44].

Теорія: бесіда, «Які ягідки ми знаємо?»

Практика: малювання гілки короткими штрихами за допомогою олівців та ягідок на ній.

Ліплення «Грудочка, яка пищить»

Мета: викликати у дітей інтерес до глини як до художнього матеріалу; познайомити з властивостями глини та способами роботи з нею.

Матеріал: глина, дошки.

Теорія: «Домашні птахи»

Практика: ліплення курчати зі шматка глини

Малювання «Грибна родина»

Мета: навчання дітей наносити фарбу ватними паличками в заданий контур. Виховати інтерес до творчості. Розвинути дрібну моторику.

Матеріал: лист А4, олівець, гуаш, ватяна паличка, серветки, палітра, непроливайка, ілюстрації грибів.

Теорія: бесіда «Які бувають гриби» (отруйні, не отруйні, їстівні, не їстівні).

Практика: Малювання грибів за допомогою ватяних паличок [38, с. 45].

Малювання «Осінь посмішка природи» (Яскраве сонечко)

Мета: Розвинути творчу фантазію, активність, дрібну моторику. Показати дітям можливі способи зображення сонячного диска та променів (крапками, штрихами, хвилястими лініями, спіраллю, зубчиками, комами).

Матеріал: Папір, масляний пастель (воскова пастель або крейда), акварель, пензель, баночка, ганчірочка.

Теорія: познайомити із зображенням сонця в ілюстраціях казок, у давнину.

Практика: малювання ясного неба з хмар і сонцем.

Заняття «Колючий їжачок»

Мета: Навчити малювати їжачка за допомогою кольорових олівців. Закріпити знання дітей про диких тварин. Розвивати дрібну моторику рук. Сприяти розвитку дитячої творчості при самостійному домальовуванні сюжету.

Матеріал: Аркуш А4, кольорові олівці, зображення їжака.

Теорія: Знайомство з їжачком (його будовою).

Практика: Зображення їжачка або його сімейства (їжачок сердиться – голки на всі боки, їжачок спокійний – голки пригладжені).

Ліплення «Равлик»

Мета: викликати у дітей інтерес до ліплення; вчити їх ліпити равлик шляхом згортання стовпчика та відтягування голови та ріжок; продовжувати вчити дітей ліпити пальцями.

Матеріал: глина, дошки [38, с. 46].

Теорія: згадати все про равликів

Практика: ліплення образу равлика з глини

Малювання «Дари природи»

Мета: Закріпити у дітей знання родових понять: «овочі», «фрукти». Вправляти у малюванні овочів знайомими способами, розвивати композиційні вміння.

Матеріал: Аркуш А4, акварель, пензлі, серветки, склянки з водою, Кошик з овочами та фруктами.

Теорія: Ознайомлення з овочами їх властивостями. Овочі та фрукти містять у собі вітаміни, і вживання їх у їжу корисне для здоров'я.

Практика: малювання овочів аквареллю.

Малювання «Прикраса осені. Гілочка горобини» (контрольне заняття)

Мета: продовжити вчити малювати за допомогою ватної палички, знайомство з птахами, що зимують, вчити піклуватися про них взимку, навчати вмінню аналізувати ілюстрації і виділяти головне, описувати за планом, розвивати дрібну моторику рук.

Матеріал: Шаблони гілочок горобини, ілюстрація "Гілка горобини", ілюстрація "Птахи на горобині", олівці, червоний гуаш, шаблони дерева і птахів, ватяні палички [38, с. 47].

Теорія: Знайомство з деревом – горобиною. знайомство із зимуючими птахами.

Практика: малювання гілочки горобини за допомогою гуаші та ватної палички.

Малювання «Капітошка» сприятиме розвитку вміння малювати Капітошку (геометричні фігури (Коло, овал))

Матеріал: аркуш А4, кольорові олівці.

Теорія: перегляд уривка з мультфільму «Капітошка»

Практика: малювання капітошки

Малювання «Осінній ліс»

Мета: Показати прийоми роботи гуашшю, способи одержання жовтогарячого відтінку (червоний + жовтий), зеленого (жовтий + синій).

Матеріал: Аркуш А4, гуаш, пензель, непроливайка, палітра, серветка, зображення лісу влітку, восени, взимку [38, с. 47].

Теорія: Познайомити як змінюється вигляд одного й того самого пейзажу взимку, навесні, влітку та восени. Повторити з дітьми основні хроматичні кольори – червоний, синій, жовтий та додаткові – зелений, помаранчевий, фіолетовий, а також ахроматичні (безбарвні) – білий, сірий, чорний.

Практика: Зображення стовбура листяного дерева з нахиленою маківкою та гілками-ручками, прикраса гілок жовтими, червоними та помаранчевими листочками методом точкового або пальчикового живопису.

Використовуючи загадки, іграшки, що приходять – «гість заняття», «подорожі» гри діти із затримкою психічного розвитку дізнаються нову інформацію, завдяки якій з інтересом виконують роботу. Можна запропонувати виконати малюнок на тему «Грибнуа родина, «Прикраса осені. Гілочка горобини», «Осіння посмішка природи», «Медуза» («Морська зірка»), «Клякса, що ожила», «Кумедні пики», «Зимовий ліс» та ін.

На заняттях діти знайомляться з новими техніками, вчаться обводити трафарет. Виконуючи малюнки з використанням ватних паличок, коктейльних трубочок діти із затримкою психічного розвитку дізнаються, що у творчості можна використовувати різні матеріали, оскільки вата легко залишає відбитки, а коктейльні трубочки легко видувають повітря і,

направляючи в той чи інший бік фарбу, можна створити цікавий образ [31, с. 43].

Заняття варто організовувати захоплюючими та різноманітними, щоб вони сприяли розвитку не лише образної уяви, але розкривали творчі здібності, приділяючи більше. Залишаючи відбитки ватяними паличками, у дітей із затримкою психічного розвитку розвивається моторика рук, іхується акуратність, посидючість, терпіння. Використання на заняттях нетрадиційних технік малювання варто досягти мети – відійти від зразків, допомогти дітям самим навчитися творити своїми руками. Головним завданням є показ різних способів та прийомів, за допомогою яких у дітей може вийти незвичайний, несхожий на інший, малюнок.

Щоб простежити рівень розвитку дітей, провели заняття з ускладненням. У середині вересня можна провести заняття «Прикраса осені. Вірочка горобини». Мета: вчити малювати за допомогою ватної палички гілку горобини. Завдання: сприяти формуванню вміння правильно тримати кисть, малювати за допомогою відбитків, знайомство з птахами, що зимують, вчити піклуватися про них взимку, навчати вмінню аналізувати ілюстрації і виділяти головне, описувати за планом, розвивати дрібну моторику рук. На ньому діти вчилися правильно тримати олівець, кисть, залишати відбитки ватяною ниркою [38, с. 37].

Згодом було проведено друге контрольне заняття «Кіт вусатий, смугастий». У процесі якого діти вчилися передавати характерні риси кота, зображуючи образ на папері.

Завдання: сприяти формуванню вміння правильно тримати олівець, зафарбовувати фігуру, не виїжджаючи за контур, формувати посидючість, акуратність, самостійність. У дітей із затримкою психічного розвитку розвивається дрібна моторика рук, фантазія, творчі здібності: смак, відчуття кольору. Діти стають більш усидливими, акуратними. Маючи результати

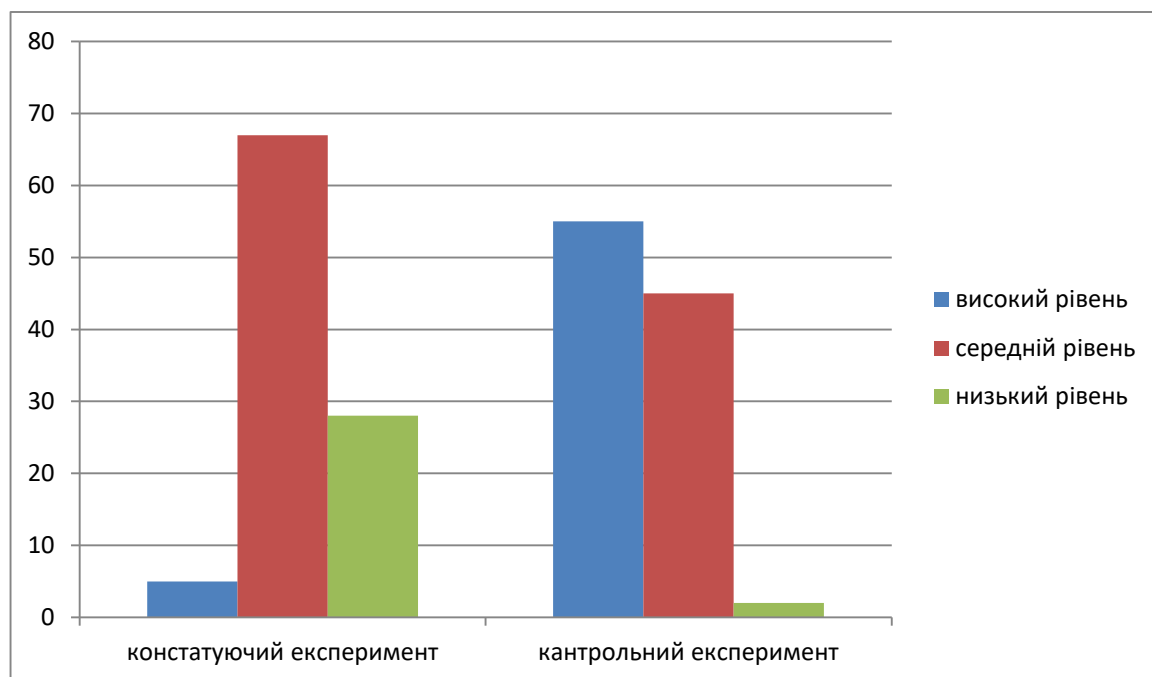
проведеного обстеження, ми організували три заняття з ознайомлення дітей із пейзажним живописом.

Крім безпосередньо освітньої діяльності, було проведено індивідуальну роботу з дітьми із затримкою психічного розвитку, спрямовану на естетичне виховання. Дуже важливо допомагати опанувати ту чи іншу техніку. Для цього можна оформити стенди з описом та зразками домашньої творчості [38, с. 90].

Застосувавши дані приклади методів у нашому дослідженні, ми зробили контрольний зріз сформованості естетичних інтересів дітей із затримкою психічного розвитку. Практично на кожному занятті ми відпрацьовували вміння користуватися олівцями та фарбами. Вчидися користуватися олівцем, натискаючи на нього з різною силою, знайомидися зі способами використання гумки, щоб забрати зайву лінію. Підсумковим заняттям організували виставку всіх робіт дітей, і діти побачили результат своєї діяльності, який можна використовувати як подарунок.

На контрольному етапі дослідження ми повторно провели діагностичне обстеження дітей, використовуючи ті ж методики, що і на констатуючому етапі.

Розглянемо підсумки діагностичного спостереження на контрольному етапі експерименту

Діаграма 2.4. Результати діагностичного спостереження на констатуючому та кантрольному етапах експерименту у відсотковому співвідношенні

Як бачимо показник високого рівня загалом по групі збільшився на 50% (9 осіб), що становило 55% (10 осіб). Відмітимо, що усі діти цієї «групи» на попередньому етапі показали вміння та знання на середньому рівні. Діти з високим рівнем естетичних умінь навчилися правильно тримати олівець та пензель, правильно користуючись ними. Тепер, головне зображення стали розташовувати в центрі листа, щоб правильно передавати пропорції, виявляючи деталізацію предметів, задум малюнка стійкий, намагалися обережно виконати малюнок, зображуючи прості в образотворчому плані предмети та явища, створюючи елементарні візерунки, зберігаючи ритм.

Діти навчилися вибирати і змінювати за своїм бажанням колір, матеріали та способи малювання, створюючи образ використовувати мазки, плями, штрихи, міняти фон. При зображенні деяких предметів зберігаючи пропорції, малюнку простежується деталізація. Задум малюнку відносно стійкий, намагалися акуратно виконати роботу, зображувати прості у

образотворчому плані предмети та явища, створювати елементарні візерунки, зберігаючи ритм.

Середній рівень виявлено у 45% (8 осіб). Зокрема, діти стали виявляти емоційне ставлення до процесу образотворчої діяльності, відчувати яскраві позитивні емоції у процесі малювання, почали прагнути малювати. Часто можна було бачити під час вільної діяльності «створення» чергового малюнку. Свої роботи діти почали намагатися виконувати акуратно, зображення стали розташовувати на аркуші більш раціонально, щодо правильно передавати пропорції, задум робіт став стійкішим. Діти тепер вибирають і змінюють за своїм бажанням кольори, матеріали та способи малювання, правильно тримають та вміють користуватися олівцем, пензлем або іншим засобом зображення, головне зображення розташовують в центрі листа, відносно правильно передають пропорції, проявляється деталізація предметів, задум малюнка щодо стійкий, намагаються акуратно виконати малюнок, в процесі малювання використовують прямі, округлі, похилі лінії, що перетинаються.

Низький рівень розвитку художньо-естетичних знань та умінь на етапі контрольного експерименту не виявлено.

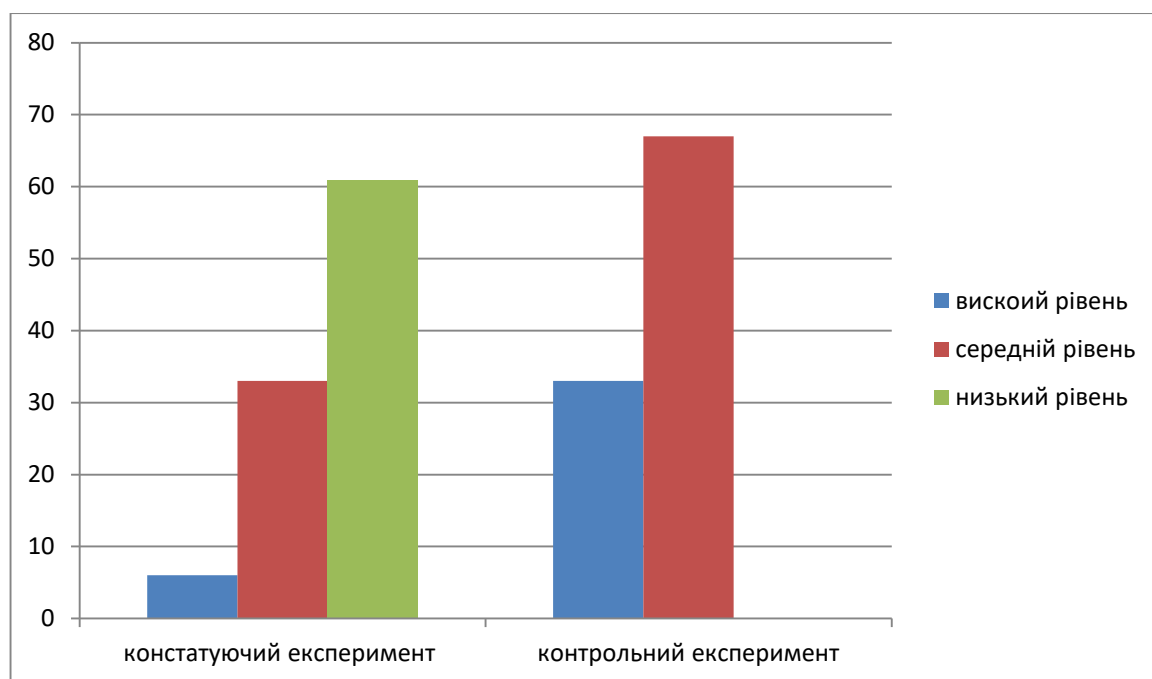
Таким чином, за результатами спостереження на етапі контрольного експерименту у групі відзначено позитивну тенденцію за наступними показниками:

- всі діти стали виявляти емоційне ставлення до процесу діяльності;
- всі виявляють позитивні яскраві позитивні емоції у процесі малювання, всі виявляли бажання малювати, при цьому діти частіше намагатимуться виконувати свої роботи акуратно;
- багато хто з дітей вибирав і змінював за своїм бажанням кольори, матеріали та способи малювання;

- всі діти (за винятком двох осіб) стали правильно фіксувати у руці та користуватися олівцем, пензлем, або інші засоби зображення;
- багато хто з дітей головне зображення навчився розташовувати в центрі листа, щоб правильно передавати пропорції, виявляти деталізацію предметів.

2. Методика «Розфарбуємо веселку». Ця методика проводилася індивідуально з кожною дитиною.

Розглянемо результати за методикою «Веселка» на етапі контрольного експерименту рівень

Діаграма 2. 5. Відсотковий показник результатів методики «Веселка» за підсумками всього дослідження

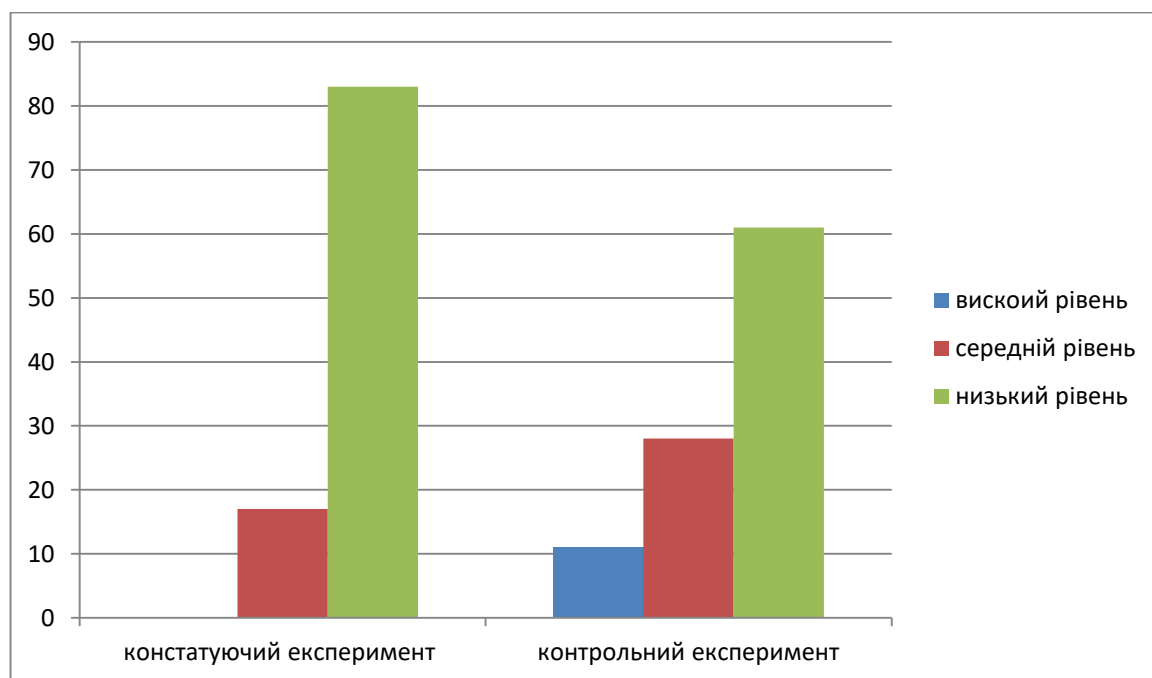
Як ми бачимо, високий рівень підвищився на 27%, це говорить про те, що на контрольному етапі високий рівень виявлено у 33% (6 осіб), що на 5 осіб побільшало. Серед цих дітей відзначено сформованості вміння без зусиль співвідносити колір на картинці та колір олівця, а також зацікавленість у виконання завдання.

Зокрема, діти без труднощів називали кольори, співвідносили їх з кольором на картинці та виявили значний інтерес у виконанні завдання.

67% (12 осіб) показали середній рівень сформованості умінь. Серед них і ті діти, які на констатуючому етапі показали низький рівень. Але, цього разу виявили більше бажання виконати завдання та закінчити його. Намагалися розфарбувати акуратно, але іноді межі малюнка не дотримувалися.

Низький рівень не визначено. З чого можна зробити висновок, що творчі здібності більшості дітей із затримкою психічного розвитку групи знаходяться на достатньому високому рівні.

3. Методика. Тестове завдання «Пейзаж»

Діаграма 2.6. Результати методики «Пейзаж» у відсотковому співвідношенні за результатами констатуючого експерименту.

За підсумками методики ми отримали такі результати: високий рівень виявлено у 11% (2 осіб). Ці діти адекватно своєму віку сприймають

виразність пейзажу, вірно визначають загальне емоційне тло, настрої твору. Без труднощів відповідають на питання, чому картина, яка їм сподобалася висловлює особисті асоціації. У процесі оповідання міміка виразна.

Середній рівень виявлено у 17% (3 особи).

Низький рівень визначено у 61% (11 осіб).

Аналіз малюнків говорить про те, що більшість дітей використовують повітряний спосіб нанесення зображення. Але за деякими дітьми прослідковується тенденція іноді промальовувати лінію «землі» чи горизонту. Хоча це стосується частіше зображень пейзажу (наприклад, будинок-дерево сонце). Якщо діти малювали предмет (іграшку), то вона, як і раніше «зависала у повітрі». Можливо, це пояснюється недостатнім розвитком графічних здібностей дітей із затримкою психічного розвитку.

Тепер діти із затримкою психічного розвитку почали використовувати та вертикальне розташування аркуша. Використовували горизонтальне розташування листа. Під час малювання діти із затримкою психічного розвитку мали задум, тобто знали, що вони будуть малювати. Однак, як і раніше, у багатьох дітей виникали труднощі в визначення шляхів реалізації. Багато дітей із затримкою психічного розвитку стали промальовувати деталі у малюнках, деякі, добре знайомі дітям предмети малювались з збереженням пропорцій (наприклад, малюючи поряд будинок і дерево, багато дітей дерево малювали вище за будинок).

Таким чином, констатуємо, що основна частина дітей перебуває на середньому рівні володіння засобами композиції. Малюнки показали достатній розвиток образної творчості. Внаслідок чого у дітей відбулося гальмування розвитку комбінаторських здібностей уяві. Діти, як і раніше, не можуть у передачі динаміки руху зображуваного, що свідчить про недостатній розвиток графічних здібностей дітей із затримкою психічного розвитку а заняттях з образотворчої діяльності. Наразі досить високий рівень композиційних навичок відзначений у кількох дітей. Вони показали вміння

володіти найпростішими вміннями побудови зображення, використовують яскраві кольори в малюванні, зображують об'єкти по всьому аркушу, іноді вигадують оригінальні назви своїм малюнкам.

ВИСНОВКИ

Естетичне сприйняття в освітніх організаціях не лише одним із напрямів виховної роботи, а й невід'ємною частиною єдиного корекційно-виховного процесу. Адже при створенні належних педагогічних умов дітей із затримкою психічного розвитку здатні досить просунути у своєму естетичному розвитку, так як у них формується інтелектуальна та емоційна чуйність по відношенню до предметів естетичного сприйняття, які вони здатні помічати і виділяти прекрасне в предметі, не всі здатні опанувати творчість, освоїти найпростіші навички та вміння створювати гарне. Основною роботою педагога – вводити дитину в найдивовижніший світ творчості, який дає дитині дітей із затримкою психічного розвитку не тільки насолоду та задоволення від побаченого чи почутого, а й можливість повірити у себе, у свої здібності, які він зможе виявити. Формування таких якостей, як естетичні почуття, знань та уявлень, які здійснюється комплексно в кількох напрямках – це екскурсії, прогулянки, бесіди, свята, заняття ручною працею, театралізовані вистави, концерти, робота в гуртку з художньо-естетичного виховання.

Було проведено дослідження рівня естетичної культури дітей із затримкою психічного розвитку. Дослідження проводилося за допомогою наступних методів: спостереження, діагностика, аналіз. В експерименті брали участь 18 дітей молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку. З проведеного експерименту видно, що захопленість темою та технікою у дітей із затримкою психічного розвитку розвинена на середньому рівні, здатність створювати художній образ майже у всіх відсутній, так само як і знання основ кольорознавства; здатність до сприйняття кольорів і раціонального застосування технік у дітей розвинена на середньому рівні.

В естетичному вихованні дітей із затримкою психічного розвитку використовуються масові (колективні, групові) та додаткові форми

естетичного виховання, а також всі відомі в педагогічній науці та практиці методи – наочні, словесні, практичні; пояснювально-ілюстративні, проблемні, дослідні, частково-пошукові.

Важливим напрямом естетичного виховання стає знайомство дітей із затримкою психічного розвитку з творами образотворчого мистецтва, формування умінь бачити прекрасне у предметах навколишньої дійсності (природи, мистецтва, життя та побуту людей). Практично на кожному занятті ми відпрацьовували вміння користуватися олівцями та фарбами. Вчилися користуватися олівцем, натискаючи на нього з різною силою, знайомилися зі способами використання гумки, щоб забрати зайву лінію. Підсумковим заняттям організували виставку всіх робіт дітей, і діти побачили результат своєї діяльності, який можна використовувати як подарунок.

На контрольному етапі дослідження ми повторно провели діагностичне обстеження дітей, використовуючи ті ж методики, що і на констатуючому етапі. Показник високого рівня загалом по групі збільшився на 50%. Діти з високим рівнем естетичних умінь навчилися правильно тримати олівець та пензель, правильно користуючись ними. Тепер, головне зображення стали розташовувати в центрі листа, щоб правильно передавати пропорції, виявляючи деталізацію предметів, задум малюнка стійкий, намагалися обережно виконати малюнок, зображуючи прості в образотворчому плані предмети та явища, створюючи елементарні візерунки, зберігаючи ритм. Діти навчилися вибирати і змінювати за своїм бажанням колір, матеріали та способи малювання, створюючи образ використовувати мазки, плями, штрихи, міняти фон. При зображенні деяких предметів зберігаючи пропорції, малюнку простежується деталізація. Задум малюнку відносно стійкий, намагалися акуратно виконати роботу, зображувати прості у образотворчому плані предмети та явища, створювати елементарні візерунки, зберігаючи ритм.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андреева О. В. Особливості формування естетичної компетентності в учнів із затримкою психічного розвитку засобом театральної діяльності: кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра. Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2021. 83 с.
2. Бех І. Д. Виховання особистості. Особистісно-орієнтований підхід : теоретико-технологічні засади. Київ : Либідь, 2003. 280 с.
3. Бондар В. І. Дидактика: підр. для студ. вищих педагогічних навчальних закладів. Київ : Либідь, 2005. 264 с.
4. Ващенко Г. Загальні методи навчання : підручник для педагогів. Київ : Українська Видавнича Спілка, 1997. 441 с.
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови / авт.-уклад. В. Т. Бусел. К. : Перун, 2004. 1440 с.
6. Власова Т. А., Лебединська К. С. Актуальні проблеми клінічного вивчення затримки психічного розвитку. Дефектологія. 1998. № 6. С. 8–17.
7. Голінська Т.М. Поліхудожній розвиток молодших школярів засобами інтеграції мистецтв / Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки : зб. наукових праць / Редкол. : Т.І. Сушенко (відпов. ред.) та інші. - Вип. 26. - Київ-Запоріжжя : ЗПІК, 2002. С. 415-419
8. Гончаренко М. В. Проблеми естетичного виховання (нариситеорії). Київ, 2006. 224 с.
9. Дем'янчук О. Н., Кутузова Г. І., Петрович В. С. Проблеми художньоестетичної освіти та виховання учнівської та студентської молоді в умовах національного відродження: моногр. Луцьк : Ред.-вид.відд. «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2001. 128 с.
10. Демянчук О.Н. Естетичний інтерес як педагогічна проблема / Психологія і педагогіка. 2005. С.12-16.

11. Дмитрієва І. В. Корекційна спрямованість естетичного виховання в старших класах допоміжної школи: монографія. Слов'янськ, 2008. 331 с.
12. Дмитрієва І. В. Шляхи естетичного виховання розумово відсталих школярів / Дефектологія. 2006. № 3. С. 35-39.
13. Дмитрієва І.В. Вивчення інтересів до творів мистецтва в учнів з вадами розумового розвитку / Актуальні проблеми спеціальної педагогіки і психології: матер. Всеукр.наук.-практ.конф. Херсон, 2007. С.98-104.
14. Дмитрієва І.В. Корекційна спрямованість естетичного виховання в старших класах допоміжної школи: монографія. Слов'янськ, 2008. 373 с.
15. Ілляшенко Т. Затримка психічного розвитку у дітей. Кроки до компетентності та інтеграції в суспільство : наук. метод. зб. К., 2002. 164 с.
16. Квітка Н. О. Мистецтво як засіб формування громадянськості учнів із обмеженими розумовими можливостями / Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі. 2005. Вип. 6. С. 127-129.
17. Кільдеров Д.Е. Уявні просторові перетворення як необхідний компонент розумового розвитку учнів // Реклама і дизайн в умовах глобалізації вищої освіти та інформаційної інтеграції: зб наук пр. Вип. 3. Київ: Інститут реклами, 2005. С.121-122.
18. Колупаєва А. Інклюзивна освіта в контексті реалій сьогодення / А. Колупаєва // Практика управління закладом освіти. К. : ТОВ «Міжнародний центр фінансово-економічного розвитку України», 2010. № 4. С. 8–12.
19. Кондратенко Г. Естетичне світосприйняття підлітків: сутність, особливості, розвиток / Вісник Львівського університету. Серія: Педагогіка. 2007. С.51-57
20. Коновець С.В. Освітньо-виховні функції образотворчого мистецтва // Реклама і дизайн в умовах глобалізації вищої освіти

інформаційної інтеграції: зб наук пр. Вип. 3. Київ: Інститут реклами, 2005. С. 135-137.

21. Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах / Шкільний світ. 2002. №9. С.1-15

22. Корекційна та інклюзивна освіта очима молодих науковців : зб. наукових праць : вип. 8. Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2020. Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2020. 320 с.

23. Костенко Т. М. Розвиток естетичної компетентності дошкільників з порушеннями зору: навч.-метод. пос. К., 2014. 200 с.

24. Кузава І. Б. Формування художньо-естетичних інтересів у дітей із затримкою психічного розвитку : автореф. дис ... канд. пед. наук : 13.00.03 / Київ, 2004. 18 с.

25. Лебединська К. С. Актуальні проблеми діагностики затримки психічного розвитку дітей / Під ред. К. С. Лебединської. М., 2005.

26. Ляшенко Т. Д. Діти з затримкою психічного розвитку та їх навчання: навч. посіб. для педагогів і шкільних психологів. К. :ІЗМН, 2007. 128 с.

27. Миронова С. П. Олігофренопедагогіка : компактний навчальний курс : навчальний посібник. Кам'янець-Подільський, 2008. 204 с.

28. Морозова Н.Г. Формування пізнавальних інтересів у аномальних дітей (у порівнянні з нормою). М.: Просвещение, 1990. 280 с.

29. Новіцкі Е. Інклюзія учнів з порушеннями розвитку: ставлення і запропоновані підлітками стратегії. Університет західного Онтаріо, березень, 2007. 15 с

30. Олексюк О. Педагогіка духовного розвитку особистості: сфера музичного мистецтва : навч. посіб. К. : Знання України, 2004. 264 с.

31. Рудницька О. П. Педагогіка : загальна та мистецька : навч. посібник. Тернопіль : навчальна книга Богдан, 2005. 360 с.

32. Сак Т. В. Психолого-педагогічні основи управління учбовою діяльністю учнів із затримкою психічного розвитку у школі інтенсивної педагогічної корекції. К. : Навчальна книга, 2005. 460 с.

33. Синьов В. М. Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка : підручник. Ч. I : Загальні основи корекційної психопедагогіки (олігофренопедагогіки). К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2007. 238 с.

34. Синьов В.М. Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка. Ч.2. Навчання і виховання дітей. К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2009. 224 с.

35. Синьов В. М. Психологія розумово відсталої дитини: підручник / В. М. Синьов, М. П. Матвєєва, О. П. Хохліна. К.: Знання, 2008. 359 с.

36. Тарасюк С. Внутрішні чинники соціально-комунікативної активності дітей із затримкою психічного розвитку. Дефектологія. 2001. № 2. С.14–17.

37. Татаріна О.В. Людина, що звучить. Практикум з музичної терапії. Київ: Астамір-В, 2017. 208 с.

38. Татаріна О.В. Практикум з арт-терапії в роботі з дітьми. Київ: Астамір-В, 2018. 256 с.

39. Ульєнкова У. В. Діти із затримкою психічного розвитку. М. Новгород : МДПУ, 2004. 230 с.

40. Шевченко С. Г. Особливості освоєння елементарних загальних понять у дітей із затримкою психічного розвитку. Дефектологія. 2007. № 5. С. 5.